

органов внутрішніх дел. Термины и определения: Учебное пособие. К., 1988. 15. Орлов Ю.Ю. Види оперативної техніки // Вісн. Ун-ту внутр. справ. Х., 1999. 16. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: Заг. частина: Підручник / Е.О. Дідоренко, І.П. Козаченко, Я.Ю. Кондратьєв та ін.; ред. Л.В. Бородича. Луганськ, 1999. Т.1. 17. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність. Частина I: Підручник. Х., 2002. 18. Сапальов В.П. Отримання оперативно-розшукової інформації з використанням спеціальних технічних засобів підрозділами оперативної служби (теоретико-правові та організаційно-тактичні основи): Автореф. ... канд. юрид. наук, Х., 2002. 19. Технические средства управления и специальная техника: Учебное пособие / Под ред. проф. А.П. Полежаева. М., 1991. Разд.2. 20. Оперативно-розшукова діяльність: Учебник / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, А.Ю. Шумилова. М., 2001. 21. Новожилов С.М. Некоторые вопросы использования специальной техники // Легализация оперативно-розшуковых данных в уголовном процессе: Сбор. науч. трудов. Горький, 1979. 22. Комаров А.И. Правовые основы применения криминалистических, оперативных и специальных средств: Лекция. К., 1976.

Надійшла до редколегії 18.05.04

Б.І. Петрів

ОСНОВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ НА ВОДНОМУ ТРАНСПОРТІ

Одним з основних компонентів системи безпеки є комплекс правових норм, що регламентують діяльність по її забезпеченню в різних напрямках.

Головною метою системи забезпечення громадської безпеки є створення і підтримка необхідного рівня захищеності об'єктів громадської безпеки. Держава у цьому зв'язку здійснює свої обов'язки по охороні та захисту відповідних суспільних відносин через систему державних органів – суб'єктів безпеки, діяльність яких урегульована комплексом правових норм. Одним з основних ознак державного органу є те, що він утворюється і діє відповідно до законодавства. Таким чином, для реалізації мети діяльності по забезпеченню громадської безпеки необхідні розробка і прийняття системи правових норм, що регулюють відносини в зазначеній сфері.

Правові норми впливають на суспільні відносини в сфері громадської безпеки, надаючи їм відповідний соціальний характер.

Правове регулювання діяльності суб'єктів громадської безпеки на водному транспорті здійснюється за допомогою різних галузей права, тому що ця діяльність має комплексний характер і міжгалузеве значення. Система правових норм утворює правовий режим суспільних відносин у сфері перевезень.

Особливе місце в правовому забезпеченні роботи водного транспорту належить нормам адміністративного права. Вони є організуючим і керуючим елементом у діяльності водного транспорту, що пояснюється низкою фактів.

По-перше, нормами адміністративного права регулюється найзначніша частина суспільних відносин у сфері громадської безпеки. Їхніми джерелами є закони і підзаконні акти, що визначають статус суб'єктів безпеки та інших учасників суспільних відносин у сфері забезпечення громадської безпеки, правила поведінки, заборони, що забезпечують безпеку для життя, здоров'я, майна людей, відповідальність за діяння проти громадської безпеки.

По-друге, коло суб'єктів адміністративно-правової діяльності по забезпеченню громадської безпеки значно ширше, ніж кримінально-правової, оперативно-розшукової, цивільно-правової діяльності.

По-третє, суб'єкти забезпечення громадської безпеки реалізують свої повноваження в рамках відносин підпорядкування, у яких присутнім є юридична нерівність їх учасників.

По-четверте, на основі норм адміністративного права здійснюється відомчий контроль по підтримці безпеки функціонування водного транспорту.

Різноманіття адміністративно-правових норм у сфері забезпечення громадської безпеки на водному транспорті дозволяє класифікувати їх за різними обставинами.

Діяльність суб'єктів безпеки на водному транспорті спрямована, головним чином, на попередження порушень у сфері безпеки судноплавства, пасажирів, співробітників водного транспорту. Тому акти, що регламентують їх діяльність, в обов'язковому порядку включають норми, які визначають права суб'єктів безпеки на вимогу від відповідальних осіб дотримання норм безпеки на об'єктах водного транспорту, усунення причин і умов, що сприяють здійсненню правопорушень у розглянутій сфері. Такі норми можуть розміщуватись як у законах, так і в підзаконних актах.

Таким чином, класифікація адміністративно-правових норм, що діють у розглянутій сфері за цільовим призначенням, дозволяє виділити окрему групу норм, що в юридичній літературі позначені як регулятивні. Так, за призначенням норми прийнято поділяти на регулятивні та охоронні. [1]

Головною задачею регулятивних норм є регламентація системи запобіжних заходів, спрямованих на запобігання небезпеки, пов'язаної з використанням джерел підвищеної небезпеки (засоби водного транспорту).

Регулятивними нормами закріплюються повноваження суб'єктів діяльності по забезпеченню громадської безпеки на водному транспорті.

Законодавче закріплення норм, вимог безпеки на водному транспорті спрямовано на їхнє виконання, а забезпечення їх санкціями – на охорону цих норм силою державного примуса.

Порушення безпеки на водному транспорті призводить до застосування до правопорушника визначених адміністративно правових заходів, що спрямовані на попередження та припинення правопорушення, а також притягнення до відповідальності правопорушника, усунення шкідливих наслідків та відновлення порушених відносин, що стосується громадського порядку та громадської безпеки на водному транспорті.

Кодекс України про адміністративні правопорушення є основним нормативно-правовим актом, що регулює застосування адміністративної відповідальності за правопорушення, що посягають на громадську безпеку на водному транспорті. Оскільки він містить найбільш повний перелік таких правопорушень, наприклад ст. 114-118.

Поряд з актами, що містять комплекс норм, які закріплюють правила належної поведінки у відповідних сферах громадського життя, відповідальність за їхні порушення, повноваження органів, що розглядають справи, про адміністративні правопорушення і правила провадження по них, існують акти, що встановлюють відповідальність за визначений вид правопорушень.

Водний кодекс України, наприклад, регулює питання притягнення до адміністративної відповідальності тільки за правопорушення, пов'язані з використанням і охороною вод та відродженням водних ресурсів. Закон України від 10 листопада 1994 р. «Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення в сфері містобудування», так само регулює питання притягнення до відповідальності по конкретному напрямку правоохоронної діяльності.

Отже, за допомогою вищезазначених видів правових норм ведеться боротьба з конкретними правопорушеннями, тому в науковій юридичній літературі їх прийнято відносити до охоронних норм [1].

Класифікація адміністративно-правових норм, у розглянутій сфері за змістом дозволяє визначити коло суспільних відносин, урегульованих ними, а так само виявити напрямки адміністративно-правового регулювання.

Сфремов Н.В., поділяє правові норми, спрямовані на забезпечення громадської безпеки на водному транспорті на три групи:

- правила користування засобами транспорту;
- норми, що регулюють безпеку руху;
- норми, що регулюють окремі види громадської безпеки на об'єктах водного транспорту (пожежну безпеку, санітарну безпеку та ін.)[2].

Однак у подібній класифікації досить важко віднести правові норми до однієї з груп, зокрема до правил користування засобами транспорту, або до норм, що регулюють безпеку руху, оскільки, одна й та ж норма може входити в зазначені групи.

Найбільш повну класифікацію адміністративно-правових норм у сфері забезпечення громадської безпеки на водному транспорті запропонував Перфільєв В.П. [3].

Норми права, за допомогою яких забезпечується нормальне і безпечно перевезення пасажирів, багажу, вантажів, охорона водних ресурсів тощо, незважаючи на численність і різноманітність, можуть підрозділятися за змістом на наступні групи:

а) правила судноплавства (мореплавання, входу суден у порт і вихід з порту, руху суден у портових водах, плавання по внутрішніх судноплавних шляхах, облаштування берегових і плавучих знаків: вказівних, звукових, нічних світлових), що забезпечують безпеку плавання суден;

б) правила техніки безпеки й охорони праці, що регулюють питання облаштування та утримання виробничих та інших приміщень і споруд, будова й експлуатація машин, механізмів і т.п., а також запобіжних заходів при виконанні робіт, спрямовані на створення безпечних умов праці, попередження нещасних випадків;

в) правила пожежної безпеки, спрямовані на усунення і попередження пожеж на водному транспорті. Водний транспорт визнається вогнебезпечним, оскільки перевозить і споживає велику кількість легкозаймистих, паливних речовин (нафта, бензин, мастильні матеріали), крім того, перебуваючи у плаванні, судно є замкнутим простором, що погіршує евакуацію команди і пасажирів, усунення займання;

г) правила санітарної безпеки, встановлені з метою запобігання епідемій, припинення поширення інфекційних та інших заразних захворювань

серед працівників водного транспорту і пасажирів, ліквідації джерел захворювань, попередження професійних захворювань співробітників водного транспорту тощо.

д) митні правила, що регулюють проведення контролю на транспортних засобах, що направляються чи прибули через кордон; посадки, перевезення, висадження з них пасажирів; перевезення вантажів, поштових відправлень, перевезення валюти через державний кордон і т.п.;

ж) правила екологічної безпеки, що передбачають заходи для охорони водойм від забруднення, запобігання нанесення шкоди водним природним ресурсам. Зокрема контроль над екологічною обстановкою в діяльності водного транспорту здійснюється за скиданням відходів рідкого і твердого палива, пально-мастильних матеріалів, за збереженням і перевезенням отруйних та радіоактивних речовин, за виловом риби і видобутком інших водних ресурсів і т.п.

Класифікація правових норм за змістом, має пізнавальне значення для визначення напрямків забезпечення громадської безпеки на водному транспорті. Але вона не відображає всієї системи норм у розглянутій сфері, що крім відповідних правил, включає норми, що визначають правовий статус осіб і органів – суб'єктів адміністративної юрисдикції. Крім того, вона не вказує на їх галузеву приналежність. Як відомо, громадські відносини, пов'язані з особистою і громадською безпекою регулюються не тільки нормами адміністративного права, але і значною мірою нормами кримінального права. Порушення правил безпеки експлуатації суден може спричинити як адміністративну, так і кримінальну відповідальність.

У зв'язку з цим, адміністративно-правові норми доцільно підрозділяти по видах нормативно-правових актів, до яких вони належать. Якщо кримінально-правові норми закріплені в законодавчих актах, то адміністративно-правові норми включають:

- а) норми, закріплені в законах;
- б) норми, закріплені в підзаконних актах.

Предмет адміністративно-правового регулювання на водному транспорті вужче обсягу регульованої діяльності [4]. Ядро адміністративного законодавства у сфері управління водним транспортом утворить, насамперед, сукупність організаційно-правових норм. Варто підрозділяти зазначені норми за стадіями організації управління водним транспортом на кілька груп:

- ті, що закріплюють принципи діяльності по забезпеченню громадської безпеки на водному транспорті; форм і методів забезпечення законності у сфері державного управління водним транспортом;
- ті, що установлюють форми і методи забезпечення законності у сфері державного управління водним транспортом;
- визначальну систему органів управління водним транспортом, порядок утворення цих органів, ліквідацію, а також їхню структуру та компетенцію;
- права, що встановлюють, форми і методи; діяльності і відповідальність органів – суб'єктів безпеки на водному транспорті;
- регламентуючий порядок видання і види актів; – що деталізують порядок проходження служби на водному транспорті;

- ті, що закріплюють взаємовідносини органів водного транспорту з вищими органами державної влади;
- форми, що встановлюють методи участі громадськості і громадян у сфері виконавчо-розпорядницької діяльності на водному транспорті.

Оскільки відносини громадської безпеки на водному транспорті виникають у зв'язку з використанням джерел підвищеної небезпеки, до яких відносяться різні технічні пристрої, споруди, механізми, правова основа названих відносин включає технічні правила. Численні технічні засоби забезпечення громадської безпеки підрозділяються на два основних види:

- технічні системи захисту, що розробляються та впроваджуються на стадії проектування і конструювання нових машин, технологій, призначених для забезпечення безпеки при їхньому використанні й експлуатації;
- спеціальні вимірювальні, діагностичні, контролюючі прилади і пристрої, що забезпечують додаткову безпеку.

Технічні норми, що регулюють використання технічних засобів, представляють собою результати оцінки фізичних, хімічних, біологічних та інших властивостей джерел підвищеної небезпеки, які формулюються фахівцями – представниками природничих і технічних наук у висновках. Такі норми використовуються для прийняття нормативних актів, що регулюють технологічні процеси. У зв'язку з цим державні органи управління водним транспортом зобов'язані видавати акти, що містять технічні нормативи, визначаючи результат, який необхідно досягнути у процесі певної діяльності, з метою упорядкування останньої. Формами таких нормативних актів найчастіше є правила, інструкції, паспорти, стандарти, кондиції, рецептури та інша технічна документація.

Технічні норми можуть стати змістом будь-якого нормативного акта, закону або підзаконного акта. Технічні норми, встановлюючи правила користування знаряддями і засобами виробництва, будучи урегульовані правом, стають обов'язками. Порушення подібних норм створює реальну загрозу громадській безпеці, тому їх порушення призводить до юридичної відповідальності.

Доцільно так само деякі техніко-юридичні норми включати в нормативні акти, що спрямовані на забезпечення безпеки правовідносин у сфері водного транспорту. Це потрібно в тих випадках, коли технічні правила не менш важливі, ніж загальні принципи.

Аналізуючи норми, що складають правову основу суспільних відносин у сфері громадської безпеки на водному транспорті, можна зробити висновок, що їх доцільно підрозділити на три групи:

- а) норми права, що встановлюють правила поведінки в сфері забезпечення громадської безпеки на водному транспорті та забезпечують захист відповідних суспільних відносин;
- б) норми права, що регламентують діяльність органів і посадових осіб, що здійснюють обов'язки по охороні і захисту суспільних відносин у сфері забезпечення громадської безпеки на водному транспорті;
- в) адміністративно-правові норми, що встановлюють відповідальність за порушення вимог громадської безпеки на водному транспорті.

Забезпеченням громадського порядку на водному транспорті займаються органи внутрішніх справ. Система органів внутрішніх справ на транспорті побудована відповідно до організації транспортної системи в Україні. Цю систему окрема визначити у вигляді трьох рівнів:

– Управління організації роботи органів внутрішніх справ на транспорті МВС України;

– Управління (відділення) МВС України на транспорті;

– лінійні відділення (відділи) УМВС на залізничному, повітряному, водному транспорті та лінійні пункти міліції, що входять до їх складу [5].

До основних завдань, що покладені на органи внутрішніх справ на транспорті, належать:

– забезпечення охорони громадського порядку на транспортних магістралях, в рухомому складі, на морських, річкових суднах, повітряних лайнерах та інших об'єктах транспорту;

– попередження та припинення злочинів та інших правопорушень;

– швидке та повне розслідування та розкриття злочинів, вжиття заходів щодо усунення причин та умов, які їм сприяють;

– здійснення разом з авіапідприємствами заходів щодо забезпечення безпеки польотів, охорони життя і здоров'я пасажирів та членів екіпажів повітряних суден;

– забезпечення охорони державної власності, захист прав та законних інтересів громадян, підприємств, установ і організацій від злочинних посягань та інших антигромадських дій.

Отже, з вище зазначених завдань можна зробити висновок, що головне місце по забезпеченню правового регулювання громадської безпеки на водному транспорті займають органи внутрішніх справ на транспорті.

Список літератури: 1. Бахрах Д.Н. Административное право. М, 1997. 2. Ефремов М.В. Организационно-правовые основы деятельности милиции на водном транспорте. М, 1978. 3. Перфильев В.П. Административная ответственность на водном транспорте. М, 1984. 4. Михайлов А.С. Проблемы систематизации административного законодательства в области управления транспортом: Дис... канд. юрид. наук. Х, 1971. 5. Бандурка О.М. Адміністративна діяльність. Частина особлива: Підручник. Х., 2000. 6 Кодекс України про адміністративні правопорушення. К, 1998.

Надійшла до редколегії 17.02.04

Н.В. Кислиця

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Питання профілактики злочинів та інших правопорушень вивчають представники багато як правових, так і неправових наук. Провідне місце у з'ясуванні обставин, що сприяють вчиненню злочинів і розробці рекомендацій щодо їх запобігання, безумовно, посідає кримінологія, яка дає класифікацію цих заходів, вказує на вимоги, яким вони мають відповідати, визначає компетенцію окремих суб'єктів профілактичної діяльності, можливості планування боротьби зі злочинністю та її прогнозування [1, с.272-296]. Але «багатоаспектність проблеми попередження злочинів припускає необ-